

Pri stanu.

(Spisal Val. J.)

Grdo poletno vreme je. Po nižavah lije dež in namaka zemljo, visoko gori po sivih vrhovih pa se vlačijo sivkaste megle, in mrzel veter piše doli z Rjavine po zeleni planinski planjavi; vedno ostreje reže planinska sapa in gori na pečéh se že kaže bela snežena odeja.

„Pobelil je, pobelil; saj sem dejal, da ga dobimo; tako mrzel piše, hm! Dobro, da imam živino skupaj; naj leta danes vrag po pečéh!“

Tako mrmra sam s seboj Konjičkov Joža, star planšar, ki je ravnokar pogledal skozi duri gorske kočé ven po dežu za svojimi ovcami, ki stojé mirno in klaverno par lučajev od lesene kočé na planem; dež se uliva nanje kar curkoma; sem in tje je razdeljena drobnica okoli kočé in nič se ji ne ljubi; tu se je par živinčet stisnilo pod nizek smrekov grm in išče zavetja pred pasjim vremenom, tam zopet stoji druga tolpa in prežvekuje; le sem in tje seže kaka živalca po travi ter odgrizne kako mrvico, da si prežene dolgi čas — potem pa zopet pobesi glavo in drži se še klaverneje, žalostneje kakor poprej.

Stari planšar srpo opazuje in prešteva svojo čredo, razprostrto na okoli, in ko se prepriča, da ne manjka niti jednega repa, zaloputne zopet duri za seboj, da se potrese lesena koliba, ter se raztegne na klop tik ognjišča, kjer šviga rdeči plamen kvišku, da si zopet ogreje omrzle ude. Skoraj je že zadremal, kar ga vzbudé ne ravno lahki koraki iz sladke omotice. Nekdo udari z vso močjo po lesenih durih, da se odpró na stežaj; svetloba se razlije po na pol mračni kolibi.

„No, ležiš, klada ti? Godi se ti kakor mladim mačkam, jaz pa naj letam po tem pasjem vremenu za živino, ki se klati kdo vé kje! Še gazil ga bom. Prebito vreme!“ — S temi besedami pozdravi prišlec našega znanca, otriesaje si mrzli dež s klobuka, ter sede meni tebi nič zraven tovariša na leseno klop.

„Ti si pa živino izgubil, da se v takem vremenu okoli klatiš. Ti si pastir, ti! Koliko jih pa pogrešaš? Vseh menda nimaš nikdar skup; morda pomladi, ko jih prvič ženeš past, he, Tonej Blažkov!“

„Deset repov, deset repov, če veš zanje! Deset repov, prebito, da jih še nisem toliko izgubil, kar sem živ!“

„Ne še?“

„Ne še! Res, da ne Joža! — Pa tudi ti se nika ne hvali, da ti povem! Veš, le tiho! Ti si jih še več raztresel. Pred svojim pragom potaj, veš!“

„DOM in SVET“ 1895, št. 17.

Ogenj na ognjišču, ki je že dolgo pojemat, ugasne sedaj popolnoma. Gospodar njegov se stegne pod klop ter položi nove hrane žareči žerjavici in popiha po njej, da zopet oživi rdeči plamen. Potem pa poseže v žep po pipi, da si ga natlači. A iz gostoljubnosti ponudi mehurs tobakom tudi tovarišu, češ, pa mojega poskusi, je boljši. Rekši prime žareč ogorek v žerjavici, da si prižge pipo.

„Morebiti si kaj videl ovce?“ povpraša zopet oni, kateremu je tovariševa gostoljubnost nevoljo utešila.

„Videl?“ reče ta zopet, mirno sedeč na klopi in izpuščajoč oblake dima skozi špranje. „No, videl jih nisem, sledil pa. Prav dober sled je bil še včeraj po stezi na Mecesnje. Če so gori, bo pa še sitna, ako se bojiš plazov. Le poglej, kako se usiplje sneg z Rjavine doli na stezo! Pusti še danes živino, naj jo pase Bog, in pojdi ponjo, ko bo vreme! — I, kaj pa ti je bilo vendar, da si jih toliko raztresel?“

„Sam ne vem. Iz stana so mi odšle, iz stana. Ne vem, kaj je bilo včerajšnja noč mojim ovcam: ali jih je kaka zver zalezovala ali kak tat ali pa — kdo vé ka-li? Ni ga bilo mirú in ga ni bilo. Sem in tje se mi je zaganjala živina po stanu in butala ob ograjo; ko pa včeraj zjutraj vstanem in seštejem, bila so vrata odprta in deset ovac nikjer! Kam so neki odšle?“

„Tako!“ čudi se tovariš; „morebiti ti je pa škrat nagajal. Škrat, škrat, le verjemi mi, nihče drugi. Kaj pa je meni ta spak tu-le naredil pred par leti! Ali veš?“

„Nisi mi še pravil. Kaj pa ti je naonegavil?“

„Ha, naonegavil, naonegavil! Počakaj, da ti povem. Lepa noč je bila in jasno in luna je sijala. Živino sem imel vso pri stanu. Zato pa tudi to noč brez skrbi zaspim, kakor že dolgo ne. Nekako še ob polnoči je bilo, ko me vzbudi močen žvižg iz spanja, prav tako, kakor bi kdo v prste zažvižgal. Saj veš, da spim tako trdo, da bi me lahko kdo ukradel, pa bi se še ne vzbudil: a ta pot sem se vzbudil. Vstanem, grem in odprem duri in zažvižgam tudi jaz v prste in zavpijem, da se je razlegalo po pečéh in kar gromelo, pa živa duša se mi ni oglasila. Mislil sem, morebiti kdo ovce kliče. Čudno —! Pogledam po tamarju — nobene ovce! Gledam in poslušam, nikjer ni bilo nič čuti! Pač: cink, cink — cink! Gori proti Mlinarici se zasliši moj zvonček. Hitro jo uberem po stezi za živino. Šele prav gori za Mlinarico jih dohitim ter jih obrnem nazaj k stanu. Pa

kakó je bila žival preplašena! Kar nič me ni hotela slušati, ušesa so ji stala po koncu, letala pa je, kakor bi bila zdvijana. Dovolj sem imel opraviti, dokler jih ne priženem k stanu. Škrat mi jih je nadelal in nihče drugi; ni ga prida! — To sem si pa tudi jaz dobro za ušesa zapisal. Škratu sem naredil, da me sedaj v miru pusti. — Vidiš, Tonej, zvečer, ko zapreš živino, vstopi se pred vrata v stanu in naredi s palico v zraku križ čez živino, boš pa imel mir vsako noč. Le zapomni si dobro!“

„Noč ima svojo moč!“ méni poslušalec.

„Prav govoriš! Noč ima svojo moč! Hudoba in peklenški duhovi imajo po noči posebno oblast. Škrat pa tudi človeka zapelje. Res! — Čakaj, kaj se je zgodilo tu gori v Mlinarici! Hincej, meni so oča pravili, ko sem bil še tak frkolin, da sem komaj hlače nosil, ko sem prvič ž njimi prišel semkaj. Bog jim daj dobro, mojemu rajnemu očetu!“

„Stari ljudje so pač marsikaj vedeli povedati o škratu in še vedó. Kaj pa so ti pravili oča, kaj? Koga je zapeljalo?“

„Kajpa, da ga je. Zapeljalo, zapeljalo! Poslušaj torej, če še nisi slišal!“

Planšar se odkašlja, natlači zopet pipo, jo prižge, potegne krepko nekolikokrat iz pipe, kakor bi hotel dobiti sape za dolgo pripovedovanje, in prične:

„Vidiš fant, vidiš“, tako so mi pripovedovali oča, kažoč gori v Mlinarico, „ravno tam gori je stal, kjer se vzdiguje tista strašna stena pod vrhom Mlinarice, kjer vidiš v sredi šop trave, toliko je je, kakor za jedno pest. Tam gori je stal Mlinarjev Francè, Mlinarjev doli iz Mojstrane. Seveda, davno je že bilo to, davno. Pravijo, da takrat, ko je bila tista lipa vsajena, ko so jo lani v Mojstrani posekali. Mlinarjevega Franceta je zapeljalo tu gori. Bil je to lep fant, korenjak, da malo takih, kakor so bili sploh nekdanj v starih časih večji in krepkejši ljudje od današnjih. Dandanašnji je pa bolj šibak in slaboten rod na svetu. Takega korenjaka pa tudi ni bilo pod velikim zvonom sv. Mihaela in daleč okoli ne, kakor je bil Mlinarjev France. To je bil hrust, da je vaške fante, kadar so se zvečer sprli v gostilni, metal od mize za duri kakor šolarčke. Ej, pa lovec je bil to, da mu ga ni bilo para. Nikdar ni prišel prazen z lova. Če je zjutraj zgodaj vstal, opoldne je bil že nazaj — čez jedno ramo puško, čez drugo pa divjega kozla.

Pa če se človek le preveč udá lovu, tudi ni dobro, posebno za kmeta ne. Tako je bilo tudi v Mlinarjevim. Za delo ni maral, doma ni imel mirú; niti jeden dan ni mogel doma ostati. Če je bil doma dopoldne, popoldne pa hajdi zopet v gore! Tako se udá slednjič svoji strasti, da ga tudi nedelja ni zadrževala. Dopoldne je

bil pač še doma, a popoldne se je izmuzal na gore. — Tako je delal v petek in svetek.

Takrat gosposka še ni tako varovala divjačine kakor dandanašnji. Kdor je hotel, ta je streljal, kar je hotel in kolikor je hotel, pa še je bilo več živalij, kakor je je sedaj, ko ima samo gospôda do nje pravico. Tudi ribe je smel nekdanj vsakdo loviti, vsakdo je imel jednako pravico, ubožec ali bogatin. Zato so imele ribe poprej belo kri. Zdaj pa imajo rdečo, ko jih lovi le gospôda. To je Bog storil v znamenje krvave krivice, ki se godi siromakom.

Da, da, takrat v starih časih so bili pa tudi še pobožni ljudje, ki so držali zapovedi božje in posvečevali praznike, da si niti palice ni upal nihče odrezati na tak dan. Zato jih je pa tudi Bog rad imel, vsega so imeli dovolj.

Tako daleč se pa menda takrat še nikdo ni zapozabil kakor Mlinarjev; v nedeljo pa na lov! Čul je sicer od marsikaterega znanca in soseda kako gorko zaradi nedelje, zlasti pa od svoje matere, ki ga je večkrat svarila, da naj pusti puško, pa ni maral. Vse zlate besede materine so bile bob v steno; čimdalje bolj se je oklenil svoje slabe navade. Puško je poslušal rajši kakor svojo mater, in smodnik mu je v nedeljo bolj dišal kakor pa služba božja.

Neki večer se dogovori Mlinarjev z nekim drugim lovcem, da gresta drugi dan za rana skupaj na lov. Moram pa povedati, da je Mlinarjev že večkrat tudi večerno molitev opustil; le prekrižati se še nikdar ni bil pozabil, predno je legel ali predno je vstal. Nocoj je pa opustil tudi to krščansko dolžnost. Legel je brez križa, brez molitve. — Kakoršen pa človek zvečer leže, tak tudi zjutraj vstane.

Précej po polnoči mu že potrka prijatelj na okno. Kakor strela, tako hitro švigne Mlinarjev po koncu, sname risanico s stene, pa hajdi na peč! Pa v tej naglici pozabi molitve, pozabi križa. Brez križa pa na peč — sam Bog nas varuj!

Ti meniš, da je bil to njegov prijatelj, ki je potrkal tako zgodaj na okno, hm! — Jaz pa pravim, da ni bil.

Tema je še, ko korakata lovca po poti, trda tema. Začerkoma mahata bolj po ravnem; čez Tnalo in semkaj v Kot ni sila navkreber. Tu v koncu Kota pa je že treba mahniti navzgor. Le ozka stezica drži navpik, na zadnje pa se tudi ta izgubi. Pa kaj to lovcu mar! Lovec, predrzen lovec mora imeti povsodi stezo, povsodi pot. Zato se tudi Mlinarjev in njegov tovariš prav nič ne menita za stezo. Če ju noge ne držé, ju pa roke. Tako plezata po skalah navzgor, prijemaje se sedaj za trhlo kamenje, ki molí ven iz navpične stene, sedaj pa zopet za na pol suhe korenine pritličnega rušja, ki poganja

iz skalnatih razpoklin, in tukaj — tukaj je treba zopet skakati čez prepad, ki se odpira globoko pod njima. Pa kaj to! Le naprej, le naprej od skale do skale, više in više! — In čim dalje prideta, tem bolj navpično se vzdiguje skalovje nad njima, kakor peklenske pošasti štrlé okoli kamenene škrbine v nebo, vedno bolj divji je kraj, prepadi vedno bolj grozni pod njima!

Pred solnčnim vshodom najlože podereš divjega kozla. Ako mu prideš za hrbet, ko se pase v jutranjem hladu po skalah, obrasenih z duhtečim zeliščem, pomeriš, puška počí, žival skoči po koncu, zažvižga, pade — pa ga imaš! — Seveda, proti vetru se je treba obrniti, da te ne obsledi, ker oster nos ima ta žival — in pa rahlo moraš stopati, da se ti kak kamen ne zatrklja izpod noge v prepad. Če pa le količkaj pretrdo stopiš ali pa če le čevelj zaškriplje, že ti nastavi kozel ušesa po koncu, nekaj še zamiglja po pesku, pa ga ni več.

Tako strašno pa se še ni bala ta uboga nedolžna žival nobenega lovca kakor Mlinarjevega. Tako previdno, tako tiho in tako oprezno se je približal zmerom nič hudega nadejajoči se živali za hrbet, kakor bi bil padel iz oblakov, pogledal izza skalnate stene, izbral si najlepšega kozla, pomeril in — —.

Tako je streljal navadno Mlinarjev in tako je mislil, da bo tudi danes.

Nekako tesno mu je pa vendar pri srcu. Zakaj, sam ne vé. Pogleda tovariša. Kako drzen je ta danes! Sicer se je ta ogibal teh pečin, bal teh prepado; danes pa ne! Navadno je plezal le za njim, vtikal v njegove stopinje svoje noge: danes je prvi. Da bi te! Le jedenkrat ne postoji, da bi se oddahnil; kakor veter se vspenja od skale do skale, od peči do peči, od prepada do prepada. Mraz spreleti Mlinarjevega. Huu! Groza ga je . . . Nazaj! — Pomisli. Ne! O sramota! Nikdar! Rajši vidi, da na dnu prepada leži z razbito črepinjo, kakor pa ta — sramota! Le naprej, le dalje, le kvišku! Kamor prideš ti — jaz tudi!

Tako preudarja Mlinarjev sam ob sebi ter se požene za tovarišem. Še urneje plezata lovca kvišku, urneje skačeta od skale do skale, od prepada do prepada; čim nevarnejši je kraj, tem drznejši bodi lovec. Pa sapa mu zastane, hladen veter mu potegne preko čela, mrzel pot se mu ulije po obrazu. — Dani se!

Čuj! Kaj je to? Prijeten, milo doneč glas mu udari na ušesa, drobeč se ob skalovju po zračnih višavah. Doma zvoni — dan zvoni. Kdo bi se tem glasovom ustavljal? Sname klobuk, prekriža se in moli angelovo češčenje. Ko se pa zopet pokrije, odmolvši svojo molitev, ter se ozre pred-se, ni tovariša nikjer. Izginil je.

Šele sedaj, ko se ozre okoli sebe, spozná, kam je zagazil. Skoraj se mu zvrtil v glavi. Strašna višava! Nad njim kipi skalnata stena navpično v nebo, pod njim pa zijá črno brezdno; na levo in desno — kamor pogleda — sama pečina! Kam naj se obrne? Zastonj se ozira, zastonj išče poti nazaj. Gorjé mu, če se premakne, — le toliko je prostora, da more stati . . . Vpije, kliče na pomoč. — Zastonj, nihče ga ne sliši, nihče! Pogleda kvišku — orel se ziblje v kolobarju nad njim in preži nanj . . .

Mine večer. Zopet zapoje zvon.

Duhovnik gre s sveto popotnico, da prinese nesrečnemu lovcu zadnjo tolažbo. Solnce se je bilo že nagnilo, ko se ustavi z Bogom pod Mlinarico. In glej čudo! Dasi je bil kraj, kjer je stal lovec, visoko od duhovnika, in so se ljudje videli kakor mravlje, dasi bi ne bil čul lovca nihče, ko bi bil tudi zavpil, vendar je šepetaje opravil Mlinarjev izpoved kakor pri izpovednici. Še bolj se pa čudi od vseh strani prihiteča množica, ko duhovnik povzdigne Najsvetejše. Sv. hostija se vzdigne sama do lovca ter se mu ustavi na jeziku.

Hvaleč Boga je občudovalo ljudstvo to sveto prikazen in molilo za nesrečnika.

Ali komaj prejme nesrečnež sv. obhajilo, že ga obidejo slabosti; skalnati vrhovi zarajajo pred njim, stemni se mu pred očmi, pade, telebne od stene do stene, od skale do skale, ter obleži slednjič z raztrtimi udi pred osupnjeno množico.

„Ali ni bilo več življenja v njem?“ povpraša zvesti poslušalec pripovedovalca.

„Kako, ker je bil tako razdelan! Še kosti se niso držale skupaj, tako je bil razmesarjen. Seveda — taka višina! Kostí so pobrali, zavili jih v rjuho in tako pokopali na domačem pokopališču.“

„Kje pa je bil tovariš njegov, ki ga je zapeljal tako daleč?“ povpraša zopet oni zvedavo.

„Lej ga! Kaj ne veš, da to ni bil človek, ampak škratec ali pa hudobec sam, ki ga je zavodil? Tako moč ima hudobni duh do človeka, če se ne izroči božjemu varstvu.“

Tako so mi pripovedovali oča. Nazadnje so mi pa še pristavili te-le besede: To si zapomni, Jožek: Brez križa nikdar ne lezi in nikdar ne vstani, to si zapomni! — Hm, tedaj sem bil še majhen dečko, hm, in vendar se mi zdi, kakor bi danes slišal te besede iz očetovih ust. — Bog jim daj dobro, mojemu oču!“

„Kako pa so ga vendar zapazili ljudje, Mlinarjevega, če je bil tako visoko od tál, da ga nihče ni slišal, ko je klical na pomoč?“ povpraša zopet oni.

„Kako neki? Tisto jutro, ko ga je zavodilo, prižene mlad pastir živino sem pod peč past.“

Vpitja res da planšar ni mogel slišati in ga tudi ni slišal. Veselo je tisti dan solnce sijalo. Tudi mladi fant je bil vesel in je na glas prepeval. Kar nakrat, bil je ravno pred Mlinarico, prileti k njegovim nogam klobuk, za katerim je bilo polno planinskih rož, kakor ravšja ¹⁾ in beluncev.²⁾ Osupel pobere pastir pokrivalo, pogleda je od vseh strani ter spozna kmalu na njem, da je Mlinarjev lovec njegov gospodar. Prácej je vedel, da se je tu zgodila nesreča. Če je klobuk tukaj, njegov gospodar tudi ne more biti daleč. Išče in išče okoli peči spodaj, pa nikjer sledú o kakem človeškem truplu. „Morebiti se je v steni v kaki razpoki ustavil.“ Pogleda ob skalah. Šele čez dolgo zapazi, kakor da bi se bilo nekaj zamajalo tam gori na ruševini v najzgornji steni. Pogleda natančneje, res! Človek je. — Steče domov povedat, in tako so zvedeli ljudje in domači župnik. Kar se je potem zgodilo, to sem ti že pravil.“

„Na pečéh se res ni šaliti, ne“, pripomni zopet oni. „Kadar greš na gore, priporoči se Bogu, fante!“ tako so tudi meni oča večkrat

¹⁾ Ravšje, tudi ravšelj = Rhododendron.

²⁾ Belunec = Edelweiss. (Ta beseda se nahaja v Ratečah med narodom.)

rekli. Res: „gora ni nora, ampak ta je nor, kdor gre gor“, pravi star pregovor.“

„Res je to! Vedno si v nevarnosti, le jedna napačna stopinja, pa ti izpoddrsne, zvališ se in štrbunkneš v prepad — pa si na drugem svetu. No, če te pa še hudobec vodi ali pa škrat, ki je tudi malo prida — sam Bog nas varuj!“

Tako se pogovarjata planšarja pri stanu. In Bog vé, kako dolgo bi jima še tako razgovor tekel, da ni ogenj na ognjišču zopet ugasnil. Tu se vzdramita. Šele sedaj zapazita, da je zunaj ponehal dež in da je skozi špranje pri steni pogledalo solnce. Skočita po koncu.

„Za živino bo treba pogledati; mojega zvonca že ni nikjer slišati. Pa kako je obelilo, poglej, vse je belo! Veš, nikar ne hodi ovác iskat pod peči! Plazovi, plazovi!“

„E kaj, ne bo hudega! Moram vendar iti nekoliko gledat po njih; če bo pa ravno tako hudo, tedaj se pa vrnem.“

Razideta se vsak za svojimi ovcami. In kmalu se razlega ob skalovju znana narodna pesem:

Po gôrah je ivje
V dolini je led! . . .

Vlahinja in Žid.

Lepo Vlahinjo Ladko
Ljubil je Židek mlad,
Vsak večer je pod njeno
Okence hodil stát.

Je-li se v mraku izgubil,
V mraku njenih las?
Ali ga je premamil
Jasnih očesec kras?

Ni se izgubil v mraku,
Nôči navajen je Žid —
Kaj je njemu za jasnih
Njenih očesec svit!

Tkanice mlada Ladka
Krasne imela je,
Pa jih zadnjo nedeljo
Ná-se pripela je.

Vse po prséh do pasa,
Vse okrog čez pas
Sami srebrniki —
Ha, to bil vam je kras!

Na večér sta po vrtu
Z Židom se šetala,
Vem, da večno zvestobo
Sta si obetala.

Zjutraj pa išči in išči,
Tkanic ni in jih ni.
Oče kriči in kolne,
Mlada se Ladka solzí.

Tkánic ni in jih ni več,
Žida ni tudi nikjér — —
Vidite, kaj pripeti se
Láhko v nedeljo zvečer!

Gojko.

Biserji.

17.

Na dva se prijatelja moreš zanesti:
Zaupaj le svojemu umu in pesti.

18.

Tudi pekoča kopriva
Se kuhana lahko uživa.

19.

Na zemlji vsem dovolj je kruha,
A mnogi ima dva trebuha.

20.

Gotovo nekaj te boli,
Če pečen kruh ti ne diši.

Anton Hribar.